

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Mars-april

Nr 2–2008

Rosa Taikon
ett svenskt kulturarv

Redaktören har ordet

När ska migrationsverkets beslutfattare börja ta hänsyn till humanitära aspekter i sina beslut för asylsökande? När ska de till över barnen bästa?

Migrationsverkets nya praxis att barn kan skickas tillbaka till Irak, torts den svåra situation som fortfarande råder, kommer att få konsekvenser för asylsökande barn och barnfamiljer. Migrationsverket rättschef Winman säger i Sveriges Radio, att barns grundläggande behov som bostad, mat och vatten kan tillgodoses i Irak och att de nu kan skickas tillbaka. Detta trots att UNHCR, FN:s flyktingorgan, och Rädda Barnen understryker att situationen i Irak under årets första början, aldrig varit en svårare och farligare plats att leva på för barn.

Winman och migrationsverkets beslutfattare har som det verkar, besökt landet och de har bedömt att det numera är säkert att sända tillbaka barnfamiljer. Han säger nämligen att situationen inte alls är sådan som den beskrivs. Han tror bestämt att barnens grundläggande behov visst kan bli tillgodosedda, precis som innan kriget.

Jag menar att tro är inte det samma som att veta. Att äventyra människor liv för att man tror att det är säkert och humant för dem är i mina tankar att ta ett egenmäktigt beslut om andras liv.

Bara det att beslutfattarna kan tänka sig att skilja föräldrar från sina barn genom säga som i en del fall, att barnen får stanna kvar, men föräldrarna måste åka tillbaka. Man kan ju undra om byråkraterna på Migrationsverket har egna barn. Regler är till för att följas, men när det gäller asylpolitik måste man tänka lite med hjärtat och se till barnen bästa. Man kan inte helt följa regelboken till punkt och pricka. Det måste finnas ett mänskligt tänkande även hos Migrationsverket.

Den här situationen är inte främmande för oss romer. Den känns igen från asylsökande romer från Balkan. Det humanitära tänkandet att inte skilja på barnfa-

Bengt O Björklund, Fred Taikon, Rosario Taikon Ali, Mirelle Gyllenbäck, Maja-Lena Taikon och Veronika Portik.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91
+46 (0)73-543 07 16

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon
Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
och Bengt O Björklund.
Mirelle Gyllenbäck

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

miljer tycks inte finnas med i den svenska regelboken, för den är väl framtagen av en regering som när det gäller hanteringen av flyktingar inte är ett dugg bättre än den förra. Så här gjorde man även i Sverige då man skulle skapa det goda folkhemmet. Då drog man sig inte heller för att skilja barnen från föräldrar och syskon.

Innehåll:

När kommer upprättelsen?	sid. 3
Silverdrottningen	sid. 4 – 6
Rena romska sanningen	sid. 8 – 10
Internationella romerdagen.	sid. 11– 14
Vad gör Europa för romer	sid. 15
Romska barn gör en bok	sid. 16– 17
Bakro	sid. 17
Religiösa romer möts	sid. 18
Kvinnodagen	sid. 19–21
Dags för kommunerna	sid. 22
Årets romska ungdomar	sid. 23
Resa utan slut	sid. 25
Romer i Kurdistan	sid. 26
Boktips	sid. 27
Notiser	sid. 28 – 29
Recept	sid. 30 – 31
Bilderna på framsidan är tagen under Rosa Taikons utställning på Röhsska museet.	

Våra bidragsgivare

Kulturförvaltningen
Statens Kulturråd

Tryck: Allduplo **ISSN 1651-3258**

Just nu känns det som om Sveriges regering genom regelboken fortfarande är inne på samma linje. Nej, reglerna måste ändras, ingen förälder ska behöva stå ut med det här.

Ha lite medmänskligt tänkande i era beslut, ni har säkert egna barn eller?

Fred Taikon

När kommer den offentliga upprättelsen?

Bo Hazell, radio-/TV-journalist och författare

Då den socialdemokratiska regeringen år 2000 framförde en officiell ursäkt för de övergrepp, förföljelser och diskriminering som romer och resande utsatts för i Sverige i generationer var det få som nåddes av budskapet. Regeringen valde att inta en så oförklarligt låg profil att de missade målet - att nå majoriteten av romer, resande, gajé och buroar. Det märkliga var att ursäkten tillkännagavs i en kvällstidning - en debattartikel i Expressen. Var detta ett misstag? Eller var det ett medvetet val att utesluta övriga medier och därmed missa en riktad sprängverkan? Då min bok "Resandefolket - från tattare till traveller" publicerades 2002 riktade jag kraftig kritik mot regeringens halvhjärtade och vaga hållningssätt.

Svenska kyrkan däremot agerade på ett helt annat sätt när man år 2000 bad om ursäkt för de kränkningar som man utsatt romer och resande för. Kyrkan bjöd in romer och resande till Göteborgs domkyrka och ärkebiskop KG Hammar riktade ursäkten direkt till dem som deltog i ceremonin. Ett stort medieuppbåd bevittnade det hela, vilket innebar att ursäkten även nådde ut till allmänheten och till de romer och resande som bor runt om i Sverige och som inte kunde närvara.

Regeringens ursäkt däremot nådde aldrig fram. Om någon vet hur man ska nå ut med ett angeläget ärende till befolkningen så är det regeringen. Trots det valde man att framföra ursäkten med huvudet nerstuckt i sanden. Det hördes bara ett mummel. Det är en skam att svenska folkets högsta företrädare ännu inte tagit steget fullt ut och agerat på ett mer ansvarsfullt sätt.

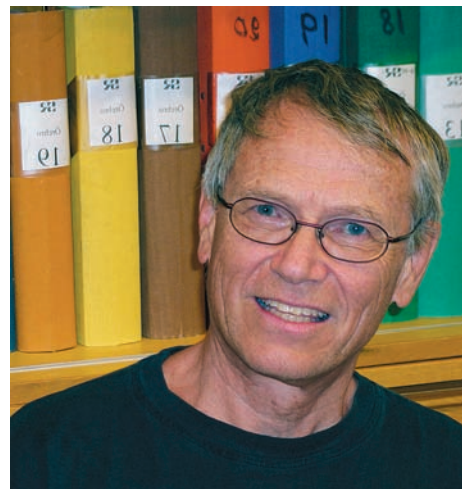
Samhällets grova övergrepp mot resandefolket är i stora drag okända för

allmänheten. Trots att resande och romer är en del av den svenska historien nämns inget om förföljelserna i de svenska historieböckerna. Jag kan här räkna upp några exempel på trakasserier som förtigits av myndigheterna.

1550 anklagade Gustav Vasa 'tattarna' för att vara spioner, och beordrade dem ut ur Sverige. 1637 togs en lag om etnisk rensning. Alla resande skulle fördrivas ut ur landet. De resandemän som påträffades riskerade att bli avrättade genom hängning direkt på plats. Lösdriverilagen 1885 innebar att de som inte kunde uppvisa försörjningsbevis förbjöds att färdas längs vägarna. Därmed omöjliggjordes de resandes viktigaste försörjningskälla - handeln, vilket innebar svält och andra umbäranden för barn och familj.

På flera håll i Sverige har de resande fördrivits från platser, där de trots sig ha hittat en trygg fristad, bl.a. i Snarsmon i Bohuslän och 'Krämarstan' i Finnerödja i Västergötland. Befolkningens egenmäktiga förfaranden skedde med myndigheternas tysta medgivande. I Jönköping fördrevs 1948 de flesta av de över 400 resande som bl.a. bodde i kvarteren runt Östra Torget. Pöbeln slet loss trapppräcken i trapphusen och slog sönder dörrarna till de lägenheter där män, kvinnor och barn sökt skydd. Man försökte t.o.m. tända eld på husen, där familjer förskansat sig. Trots att raskravallerna ägde rum flera dagar tog det lång tid innan polismyndigheten ingrep för att undsätta de resande.

1934 beslutade riksdagen att utvidga den dåvarande steriliseringslagen till att även gälla personer som av sociala skäl inte passade in i det nya folkhemmet. I arkiven finns handlingar som visar att den lagen i praktiken kom att användas även för att tvångssterilisera svenskar av rasmässiga skäl. I läkarutlåtandena till

Medicinalstyrelsen (dåvarande Socialstyrelsen) kan man bl.a. se hur läkarna föreslog tvångssterilisering av unga resandeflickor och pojkar med hänvisning till deras etniska ursprung: "Fadern är tattare, vagabonderar, drar kniv, är illa känd och anses vara imbecill." "Mörk. Typiskt tattarutseende. Typiskt tattarpsyke: hal, lögnaktig och feg."

Under 1900-talet genomförde samhället tre s.k. 'tattarinventeringar'. 1944, mitt under andra världskriget, krävde Socialstyrelsen att varje polisdistrikt skulle registrera samtliga resande och notera var de bodde. Några år tidigare hade Hitlers nationalsocialister genomfört motsvarande registreringar av judar, romer och sinter i Tyskland. Varför utfördes dessa rasmässiga registreringar av resandefolket i Sverige? Frågan kvarstår och kräver ett svar. Ett svar i form av en vitbok. I samarbete med resande och romer måste forskarna en gång för alla utreda de historiska övergreppen för att riksdag och regering ska kunna komma med en offentlig ursäkt grundad på vetenskap.

För att få tyngd och trovärdighet måste ursäkten framföras direkt till företrädare för romer och resande som bjudits in till riksdagshuset i anslutning till ett riksmöte. Först därefter kan det viktiga vardagsarbetet påbörjas så att resande och romer kan bemötas som jämställda ute i samhället och sent omsider få upprättelse.

Rosa Taikon i sin verkstad i Ytterhogdal.

Rosa Taikon – Silverdrottning

"Silverdrottningen" kallades hon med stora bokstäver på en helsida i Göteborgsposten och silversmeden Rosa Taikon blev verkligen hyllad som en drottning när en utställning med hennes smyckekonst öppnades på Röhsska museet i Göteborg nyligen. Invigningen hörde till en av museets bäst besökta, man var t o m tvungen att byta utställningshall för att få plats med alla som kommit, inte bara för att se utställningen, men också för att få se och höra Rosa berätta.

Text: Louise Brodin, **Foto:** Rosario Taikon Ali

Den romska flaggan fladdrade på museets flaggstång och utmed hela fasaden mot gatan. Det var festligt, folkligt och fullsatt på Röhsska museet. I montrarna blixtrade guld och silver på de strålande smyckena. Det var som att gå in i en skattkammare.

Det som först möter besökaren är Rosas underbart vackra bälte, halsband, huvudbroscher och halssmycke tillverkade för många år sedan för systemen Katarina Taikon. I montern ligger även silverknappar som Rosa inspirerats till av knapparna i hennes far och farbröders dräkter.

Rosa Taikon arbetar som nyskapande i romsk tradition och är därmed den enda i Sverige. Hon har hållit på med det nedärvda konsthantverket i snart femtio år och genom sin konstnärlighet och skicklighet vunnit en position som en av

Sveriges främsta silversmeder.

Det är som sådan hon inbjudits att ställa ut på Röhsska, men det var ofrånkomligt att hennes livsöde och romernas historia i Sverige kom att dominera invigningen eftersom hon är minst lika känd som förkämpe för romernas rättigheter och plats i samhället, en kamp hon tidigare förde tillsammans med systemen Katarina Taikon. Det är mycket tack vare Rosa och Katarina Taikons intensiva lobbying som romerna på 60-talet fick rätt till fast bostad och skolgång. Dessförinnan var de hänvisade till tältget-

ton på olika platser i treveckorsperioder, en livsform som skildrats i Katarina Taikons klassiska ungdomsböcker om Katitzi.

På vernissagen medverkade Ted Hesselbom, museets chef, som invigde utställningen och Maria Leissner, ordförande i delegationen för romska frågor.

En mycket rörd Soraya Post överlämnade ett diplom från Roma Women International Network, vars ordförande hon är. Med denna utmärkelse för Rosa Taikons fina och starka arbete för romernas sak blev invigningen extra högtidlig och

festlig.

Invigningspubliken, som välkomnades med traditionella romska folkvisor framförda på ryska av vokalensemblen Espiro, kunde inte få nog när Rosa på sitt personliga och medryckande sätt berättade.

Tog upp silversmide efter sin far

Enligt romsk tradition går hantverket vidare på svärdssidan. Rosas far Kari Taikon var den siste romske silversmeden i Sverige och när hennes bror dödades av en rasist valde Rosa att själv bära traditionen och hantverket vidare. Efter en kvällskurs på 74 timmar gick Rosa upp till rektorn på Konstfack med sina förstlingsverk och blev antagen. På Konstfack gick hon i fem år. Hon fick möjlighet att ställa

Paulina Taikon Gidhed, Maria Leissner och Rosa Taikon.

ut på Nationalmuseum och därefter har hon numera gjort mer än 400 utställningar inom och utom Sverige. På Röhsska har hon ställt ut två gånger tidigare på 70-talet och museet förvärvade då en ring och ett armband. Hon är även representerad i Nationalmuseums samlingar liksom på en lång rad andra museer i Sverige och i utlandet.

Det är både i form och i teknik som Rosa Taikon utvecklar den romska traditionen. Formerna hon använder är lika uråldriga som filigrantekniken, är ett sätt att bearbeta silvret som känns igen i etruskiskt, egyptiskt och feniciskt silversmide samt i enstaka stenålderfynd i Sverige. Gravfynd från vikingatiden har visat att armband och ringar ofta är smyckade med tvinnade silvertrådar, troligen en influens från färder i österled. Tekniken används fortfarande i bland annat Indien.

Filigran är en sammansättning av det latinska ordet för tråd, filum, och korn, granum. Rosa Taikon behärskar denna teknik till fulländning.

– Den kräver tålmod och noggrannhet, något som gör att den ligger för kvinnor, säger Rosa som kan löda två guldkulor på en silverplatta inte större än ett knapphålshuvud.

Vädjan till romska ungdomar

Rosa hoppas att hennes systerson Stefan, som är konstnär, skall föra hennes arv vidare. Han har visat intresse för det, men saknar givetvis än så länge hennes långa erfarenhet.

– Jag vill vädja till romska ungdomar, var de än kommer ifrån, att inse hur viktigt det är att de fullföljer sin skolgång och vidareutbildar sig så att de kan komma in på hantverksutbildningar. De för med sig hantverkstraditioner och kulturarv som inte längre finns i Sverige och som genom dem kan räddas och få förnyelse. Det gäller inte bara silver- och annat smide utan också keramik, mattor, trä- och läderarbete. Ingenting gläder mig så mycket som varje gång jag hör att zigeniska ungdomar tagit studenten, säger Rosa som själv är autodidakt med två års

folkhögskola som enda utbildning före Konstfack. Romerna i Sverige fick rätt

till skolundervisning först 1965. Då hade man haft skolplikt i Sverige sedan 1882!

Vokalensemblen Espiro.

Rosa Taikon upptäcker en besökare som bär ett av hennes smycken.

Eva Hansen, samordnare på Malmö museum, Rosa Taikon samt Kulturrådets generaldirektör Kenneth Johansson.

Utställningen Rosa Taikons smyckekonst visas på Röhsska t.o.m. 25 maj. Av de utställda föremålen finns mycket som är till salu. I receptionen kan man köpa Katitzi-böcker som annars inte går att få tag i.

Gunilla Bornmalm-Jardelöv och Gunnar Jardelöv som donerat silversmycken av Rosa Taikon till Röhsska museet.

Storartad donation till Röhsska museet

Rosa Taikons silverarbeten ses numera som en del av det svenska kulturarvet. Detta blev än mer uppenbart med den donation makarna Jardelöv nyligen gjorde till Röhsska museet.

Text: Louise Brodin, **Foto:** Rosario Taikon Ali

Till Röhsska museets mer värdefulla donationer hör numera ett bröstsmykke och ett diadem av Rosa Taikon. Garnityret är en skapelse i guld och silver i mångmiljonklass. Donationen tillkännagavs i samband med öppnandet av den retrospektiva utställningen med Rosa Taikons guld- och silversmidesarbeten.

Gunilla Bornmalm-Jardelöv och Gunnar Jardelöv har följt Rosa Taikons konstnärskap sedan lång tid tillbaka och räknas till hennes närmaste vänner. De drev 1984-98 Galleri Nyhagen på Orust som låg i den gamla släktgården, där familjen i generationer ägnat sig åt sitt stora konstintresse.

Det var Rosa Taikons idé att de skulle öppna galleri och det var hon som var den första utställaren. Då ägde Gunilla redan sedan ett tiotal år det imponerande bröstsmycket "Somakono towhér" - guldyxan - och huvudsmycket "Towhér" - yxan.

– Smycken som dessa skall inte ägas privat, säger Gunilla Bornmalm-Jardelöv. Det har vi alltid haft klart för oss. Jag har varit en lycklig ägare och burit dem vid många festliga tillfällen, men det har alltid varit vår avsikt att de skulle hamna på Röhsska. Vi har bara avvaktat det rätta tillfället, som kom nu med Rosas utställning på museet.

Yxformen återkommer ständigt i Rosa Taikons arbeten i olika varianter och har en djup symbolisk betydelse i romsk tradition. Rosas farfar bar en silverstav med kryckan i form av en yxa. Eftersom han var klanens äldste bar han den som tecken på sin värdighet och visdom.

Donationen visas nu tillsammans med museets två tidigare förvärv av Rosa Taikons smyckekonst i den nu aktuella utställningen fram t.o.m. 25 maj. Därefter kommer den att visas i museets permanenta utställning och ingå i museets världskända silversamling.

Smyckena som donerats av makarna Jardelöv visas under utställningen som pågår fram till den 25 maj.

Anmäl diskriminering till DO!

Genom att anmäla diskriminering så gör du tre bra saker:

1. Du ger dig själv möjligheten att få upprättelse för den kränkning du utsatts för.
2. Du bidrar till att synliggöra diskriminering.
3. Din anmälan kan göra att andra inte behöver bli utsatta för samma sak som du.

Upplever du dig diskriminerad på bostadsmarknaden?

Har du sökt bostad men fått avslag när du talat om vad du heter eller när de ser att du eller någon i ditt sällskap bär romska kläder? Blir du erbjuden lägenhet, men bara i vissa områden? Har du försökt byta bostad men inte lyckats? Tror du eller har du upplevt att din etniska tillhörighet påverkat dina möjligheter på bostadsmarknaden? Du kan anmäla det till DO.

Känner dina barn sig trygga i skolan?

Får dina barn tillgång till den undervisning de har rätt till i skolan? Blir de mobbade eller trakasserade i skolan? Sedan 2006 finns en lag som förbjuder diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Om dina barn blir trakasserade eller utsätts för etnisk diskriminering kan du anmäla det till DO. Blir dina barn mobbade kan du anmäla det till Barn- och elevombudet på Skolverket.

Har du frågor om diskriminering?

Ring DO:s telefonrådgivning som nås via växel, tel: 08-508 887 00. Telefonrådgivningen har öppet måndagar kl. 9 - 12, onsdagar kl. 13 - 16 och fredagar kl. 9 - 12.

Mer information om DO och vad vi kan hjälpa till med finns på vår webbplats: www.do.se

Rena romska sanningen

I samband med Etnografiska museets utställning om "romerna och förintelsen" anordnades flera seminarier för att belysa romernas situation i Sverige. Seminariet "Romer - en förföljd och diskriminerad minoritet" hade samlat många lärare som var intresserade av att ta del av detta gedigna ämne.

Text: Mirelle Gyllenbäck, **Foto:** Veronika Portik

Den romske kulturarbetaren och aktivisten Hans Caldaras var endast 17 år när han insåg att hans kall var att arbeta med romska frågor. Det hela började när Katarina Taikons bok "zigenerska" kom ut på 60-talet. Hans intresse växte sig allt starkare och genom hennes engagemang blev även Hans alltmer involverad i dessa frågor.

– Redan som liten såg jag vilka negativa attityder och fördomar som fanns i samhället, och fortfarande idag finns det romer i Europa som blir utsatta på ett grymt sätt bara för att de är just romer, säger Hans.

Att romer kunnat överleva i generationer tror Hans beror på att romer varit vana vid de negativa attityder som

många gånger har präglat samhället.

– Man har helt enkelt uppfostrats i att överleva och ha tålmod med majoritetsbefolkningens förakt och hat, säger Hans.

Negativt bemötande

När romerna kom till Europa på 1300-talet blev de först positivt bemötta, men dessa attityder förändrades relativt snabbt. Gruppen hade med sig ett samhällssystem som byggde på demokratiska regler, (slangordet parta till exempel kommer från det romska ordet för likalönsprincipen).

– Detta kan redan då ha uppfattats som ett hot mot den rådande samhällsstrukturen och redan då började den systematiska

diskrimineringen som än idag är påtaglig runt om i Europa. Majoritetsbefolkningen kunde utan sanktioner tortera, förslava och fängsla romerna. Även präster koppades in och spred rykten om att romer var kättare, häxor och troll.

Skräcken spred sig snabbt från land till land och redan i mitten av 1300-talet förslavades en stor grupp romer i Rumänien som blev livegna.

Även Sverige har en mörk historia då det gäller landets romer. Redan 1914 blev det inreseförbud för romer, resande, tiggare och andra kringflackande människor. Många romska barn tvångsomhändertogs och placerades i svenska hem, helt enkelt för att glömma bort sina rötter och komma in i ett svenskt folkhemstänkande.

– Tanken var att de skulle bli "goda" svenska medborgare. Att romska barn blir tvångsomhändertagna sker fortfarande idag, men självklart inte i samma utsträckning som förut, säger Hans.

Som barn blev Hans placerad på barnhem där han bodde i arton månader. Tvångsmatning och stryk var vardagsmat för honom där. En dag när Hans mamma besökte honom på hemmet tog en av skötarna henne åt sidan och berättade om allt det hemska som Hans fick vara med om på barnhemmet. Då tog mamman honom snabbt därifrån.

Tack vare de erfarenheter livet har gett honom har Hans lärt sig att förlåta människornas illvilja och okunskap. Som liten frågade han sin mamma om varför människor behandlade hans familj och folk som de gjorde, varpå mamman svarade: "Hans, de vet inte bättre".

Himmler ville rädda renrasiga romer

Text: Bengt O Björklund

David Gaunt är professor i historia vid Södertörns högskola. Han är en av dem som specialiserat sig på bland annat Andra Världskrigets hemsgheter. Han kan namnen på alla de läger som tyskarna hade där romer och judar systematiskt mördades. Han kan en hel del om romer också.

– När romerna träffas i högtidliga sammanhang sjunger de Gelem, gelem, en romsk nationalsång som bland annat har raden "... en gång i tiden hade jag en familj som mördades av den svarta legionen". Den raden syftar på de hemsgheter nazisterna utsatte romerna för under Andra Världskriget. Alla romer känner någon eller har en släkting som känner

någon som har gått bort i Förintelsen.

David Gaunt var nyligen i Jerusalem och besökte Yad Vashem, museet över Förintelsens offer.

– Jag var nyfiken på att se om de hade gett romerna något utrymme och det hade de. Romerna var det enda folket utom judarna som skulle förintas och här i Israel såg jag inga tecken på att judarna skulle ha tagit patent på begreppet Förintelsen, som vissa påstår. Utställningen visar bilder på romer från Auschwitz och bilder på det så kallade "Zigenarlägret". På utställningen jämföras judar och romer inför Förintelsen.

Under de rättegångar som hölls efter Andra Världskriget nämndes aldrig romerna.

– Nej de var aldrig en del av åtalet mot de nazister som medverkat i Förintelsen. Det blev aldrig någon rättegång mot dem som förintat romer. Många av förövarna kunde efter kriget fortsätta sina akademiska karriärer. Dr Ritter, som var chef för Rashygieniska forskningsenheten som bland annat arbetade med att registrera alla romer, kunde efter kriget bli chef för ungdomspsykiatri i Tyskland. På grund av allt detta dröjde det länge innan Tyskland erkände den romska Förintelsen.

Att antalet romska offer är svårt att beräkna håller David Gaunt med om.

Han visar en karta där alla platser i Europa är utmärkta där det bevisligen har mördats romer, eller där romer har dött av hemska umbäranden. Läger man ihop alla siffrorna får man siffran 250 000. Det är alltså antalet förintade romer som finns registrerade.

– Vi historiker tror att antalet förintade romer var betydligt högre, cirka 500 000. Enligt romerna själva var siffran ännu större. Innanför Tysklands gränser var Förintelsen lika total för både judar och romer.

När Tyskland invaderade Sovjetunionen 1941 fanns det så kallade insatsstyrkor som följde med.

– Deras uppgift var att rensa bort alla människor som enligt deras mening inte hade någon rätt att leva vidare. Det kunde vara judar, romer, kommunister eller politruker.

Många romer dödades på plats i skogarna där de gömde sig och många romer tvingades att arbeta till döds.

– Lägret i Lety var ett sådant ställe där många romer fick arbeta ihjäl sig. Idag är det en grisfarm just där det lägret låg.

Lety låg inte så långt från Auschwitz där det kända "Zigenarlägret" var beläget. David visar planskisser över lägret.

– Zigenarlägret bestod av 32 baracker och det var här som Dr Mengele hade sin

klirik. Det fanns många romska tvillingar, något som intresserade honom och som han gjorde många konstiga experiment med.

Bland annat undersökte Mengele hur mycket saltvatten en människa tål och olika vacciner på dödliga sjukdomar.

– Jag har svårt att tala om Mengeles experiment. Han samlade bland annat på ögon. Varför är det ingen som vet.

Hitler talade inte mycket om romerna. Han uppehöll sig främst vid de farliga judarna.

– Han lär bara ha pratat offentligt om romerna två gånger. Första gången när han ville att de skulle tas bort från den tyska armén. Han måste dock ha diskuterat det många gånger med till exempel Himmler som tyckte att det indiska ursprunget var viktigt ur en arisk synvinkel. Han ville rädda alla renrasiga romer för att studera dem. Alla blandrasromer ville han skicka till Auschwitz.

Men det var ingen som brydde sig om Himmlers distinktion.

Den romske konstnären Karl Stoika från Österrike fick två prickar över sitt intatuerade Z. Det betydde att han var fullblodsrom.

– Var man halvblodsrom fick man en prick och fick man ett Z utan prickar var man någon som levde en zigenarlivsstil.

Skolan måste tillhöra romerna

Soraya Post är ordförande i International Roma Women's Network, IRWN, och en av initiativtagarna till den romska folkhögskolan i Agnesberg, Sveriges första folkhögskola som drivs av romer. Hon berättade lite om situationen för romer i Europa.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Veronika Portik

– Idag är många romer statslösa och jag blir mycket orolig när jag hör uttalandet som Berlusconi gör om nolltolerans gentemot illegala invandrare, kriminalitet och romer. Hur kan man säga så? Eller den rumänske ministern som talar om att köpa mark i öknen för att sätta romerna på.

Soraya Post är resande och gift med en romsk man. Hon talar flytande romanés. Även hon hade problem med att komma in i skolan.

– De sade att jag inte var mogen och ändå kunde jag både läsa och skriva. Eftersom min mamma var så orolig för

att jag inte skulle få börja hade hon lärt mig det. Min mamma tog mig till en psykolog också som gjorde ett test som visade att jag visst var mogen.

Soraya Post har varit aktiv länge och det senaste i hennes engagemang är förverkligandet av folkhögskolan i Agnesberg som invigdes under pompa och ståt förra året med Kronprinsessan Viktoria.

– Jag tänkte, om man kunde få romerna att släppa rädslan att befinna sig på okänd mark och få dem att känna sig som hemma i sin egen skola skulle det gå bättre. Vi måste vända på detta med att "vi vill inte gå i skolan".

Folkhögskolan inte bara drivs av

romer, den har en romsk pedagogik också, enligt Soraya Post.

– Vi vill hitta nya sätt att utbilda, säger hon. Vi undervisar i romsk historia och i alla kärnämnen förstås. Ingen är mer eller mindre rom hos oss, oberoende av ursprung. Om man är trygg i sin identitet kan man enklare ta emot intryck från omvärlden. Vi tillämpar ett socialpedagogiskt perspektiv och vi är alla, både elever och lärare, aktörer. Vi gör allt tillsammans och vi gör sådant som vi alla tycker är viktigt. Man måste inte alltid följa en plan, men man måste nå målet tillsammans. Det är viktigt. I skolan får man bryta på dålig svenska och komma klädd i traditionella kläder. Vi ser vår skola som en trampolin ut i samhället.

Trycket på skolan ökar hela tiden och

kön för att komma in bara växer. Man hoppas kunna starta en filial snart. Men att romernas situation genom ett trollslag skulle bli bättre endast genom utbildning tror inte Soraya Post på.

– Många säger att nu är alla dörrar öppna för romerna, men det är ingen som frågar oss om vi är redo att gå in genom dessa dörrar. Traditionen av att känna sig otrygg i vissa miljöer lever kvar. Men det är viktigt med egna romska institutioner.

Att Soraya skulle bli ordförande för IRWN var inte något hon hade tänkt sig när hon för andra gången hamnade ute i Europa, i Strasbourg, och ett antal romska kvinnor startade IRWN. Hon berättar med glimten i ögat om sitt första anförande på engelska och om hur hon skulle förklara för sin man och andra i Sverige

att hon 2003 hade blivit vald till "president" som ordförande heter på engelska.

– Jag ser helst inte människor som kön först och främst, men verkligheten är inte så. Den är orättvis. De romska kvinnorna har inte haft så många förespråkare, men nu växer rörelsen med romska kvinnor enormt snabbt.

Så vad är den viktigaste frågan idag?

– Den viktigaste frågan är utanförskapet. Romska kvinnor ska kunna vara ekonomiskt oberoende och vi romer är värda tak över huvudet, el och vatten.

Soraya Post berättar även lite om tillkomsten av European Roma and Travellers Forum, ERTF, som är knutet till Europarådet och om dess betydelse.

– Det innebär att vi kan påverka många beslut som rör oss romer på Europabasis.

Sådan är historien

Journalisten och författaren Karl-Axel Jansson berättade om den strukturella diskrimineringen av romer i Sverige – från efterkrigstiden till idag. Han radade upp flera viktiga årtal som berörde romernas livsvillkor i landet.

Text: Mirelle Gyllenbäck **Foto:** Veronika Portik

Efter andra världskriget sviter var det endast två romer som blev insläppta i Sverige men de blev kallade för judar. Detta var på grund av det rådde invandringsförbud i landet som riktade sig direkt mot romer, resande, tiggare och andra kringflackande människor. Denna lagstiftning var giltig från mellan åren 1914 – 1954. I praktiken kunde inga romer ta sig in i landet och de som fanns här kunde utan förbehåll bli avvisade. De fick heller inte ta del av ransoneringskort, kvinnorna blev nekade att få mödrahjälp och de saknade normala sociala förmåner. Även i kyrkorna runt om kring i landet blev de visade kalla handen och blev sål-lan kyrkobokförda och döpta.

Vid upprepade tillfällen skrev Johan Dimitri Taikon mellan åren 1936-1943 till kungen och krävde att skolfrågan för

romerna skulle lösas. Många av de svenska romerna hade ingen möjlighet att gå i skolan eftersom de inte fick stanna kvar på samma ställe i mer än tre veckor.

I Sverige antogs steriliseringslagstiftningen 1934. På sikt gick denna lagstiftning ut på att rensa bort romerna i Sverige. Den riktades mot grupperingen eftersom de ansågs bära på oönskade rasegenskaper. Manne Öhlander, som var folkskolelärare, publicerade 1943 en studie om tre "tattarfamiljer" i Göteborg.

– Här avbildades familjerna som starkt kriminella, intellektuellt mindervärdiga och bärare av utpräglat parasitkaraktär, säger Karl-Axel Jansson.

Karl-Axel Jansson menar att förtroendet för myndigheter och majoritetssamhället bland den romska grupperingen

fortfarande är liten. Han tycker inte att det är konstigt med tanke på hur gruppen har blivit behandlad.

– Tidigare fanns det litet förtroende för poliser eftersom de ofta utförde avhysningar och tvingade romerna att flytta från plats till plats. Det fanns präster som nekade öppna kyrkor och det förekom även att bönderna jagade romerna med gevär för att de skulle avlägsna sig, säger Karl-Alex Jansson.

Den bilden av romer som existerade var många gånger romantiserad och godtycklig. Författaren Ivar Lo Johansson kom 1955 ut med fotoreportageboken "zigenarväg" som skildrade de svenska romernas livsförhållanden på ett fördömsfullt sätt. I sin bok "zigenerska" tog Katarina Taikon upp kritik mot Ivar Lo Johansson beskrivning av romerna, han blev därmed tvungen att göra upp med den romantiserade bilden som bland annat han hade varit med om att förmedla.

En utredning om romer tillsattes av regeringen 1954 och 1958 beslöt vår regering att romerna skulle få bli bofasta. Detta beslut ledde till att vissa romer fick bostäder men många gånger var standarden på bostäderna under all kritik vilket gjorde att många fortsatte att leva som innan.

Gelem gelem! Allt fler firar Internationella Romerdagen

Erland, David och Martin Kaldaras utgör denna rocktrio som underhöll gästerna i tältet.

Årets firande av Internationella Romerdagen engagerade fler romer och romska föreningar än förra året och den mediala bevakningen blev också större i år. Äntligen, får man väl säga, är romernas största dag på året något som märks på många nivåer i samhället. Bland de platser i Sverige där romerna firade sin stora dag fanns: Vänersborg, Happaranda, Hälsingborg, Katrineholm, Malmö, Stockholm, Borås, Umeå, Vivalla och Göteborg.

För sjätte året i rad vajar den romska flaggan på Malmö museets flaggstång. Det är även sjätte året i rad som Romskt Kulturcentret i Malmö högtidshåller den Internationella romerdagen på samma plats. Förra året planterades ett magnoliaträd i parken utanför Malmö museer. Trädet skulle symbolisera romernas återförening. I år samlades de firande romerna återigen vid magnoliaträdet.

Erland Kaldaras hälsade alla välkomna vid magnoliaträdet och påminde om att trädets rötter symboliserar romernas ursprung, stammen den långa utvandringen och kronan återföreningen då romer i hela världen solidariskt samlats för att högtidshålla dagen. Han berättade

även om upprinnelsen av den Internationella romerdagen den 8 april 1971 i London.

– Till skillnad från tidigare år då vi firat dagen inomhus, samlas vi alla idag på museets borggård där vi har ställt upp ett antal tält. Dit är alla välkomna att

tillsammans fira den internationella romerdagen, hälsade Erland.

Över två hundra romer från olika platser i Sverige hade tagit sig till Malmö för att fira dagen. I tältet hade det dukats upp till fest. Kryddiga kycklingar, härliga lammstekar, potatissallader,

Malmö: Full fart i tältet!

sallader, ostar, kaffe och obegränsat med varmkorv och läsk för de minsta. Trots det dåliga vädret var humöret på topp.

Rubrich från Göteborg, var först ut på scenen för att underhålla gästerna med en flamencodans. Med sin typiskt andalusiska mantilla fullbordade hon sin flamencodans till gästernas förtjusning.

Rubrich har dansat flamenco sedan barnsben då hon ofta for med sin spanskfödde far och romska mor till Spanien

och undervisades i speciella flamencokolor.

Erlands son Martin, som för övrigt går i musiklära hos farfar Dragan Nickolison, ställde sig på scenen och sjöng till allas förtjusning som om han inte hade gjort annat den spanska kärlekssången Besa me mucho.

Amira och Marek Glindrönn dansade romanédanser och golvet fylldes hela tiden på av gäster som ville vara med.

Underhållningen i Malmö fortsatte och

vi fick se och höra tre unga och jätteduktiga romska rappare från Bollnäs med ursprung i Kosovo. Det rappade på både svenska, engelska och romanés.

Dragan Nickolison ackompanjerades av Gypsy Brothers som består av Erland, Michelle och Rickard Kaldaras. Det har gått ett tag nu sedan Michell kvalade in sig på Idol.

Det var en lyckad fest i Malmö det kalla vädret till trots. Arrangörerna tackade för sig för den här gången.

RKC:S egen dandgrupp Terné cerhaja underhöll gästerna på den stora dagen.

RKC firar 8 april

Den internationella romerdagen firades på många ställen runt omkring i Sverige. Ett av ställena var RomsK Kulturcenter i Stockholm där dagen firades med pompa och ståt. Många hade samlats för att fira dagen och att avnjuta det gedigna festbordet som var uppdukat. Kvällen avslutades med bland annat spontan romsk dans.

Text och foto: Mirelle Gyllenbäck

Siv Holma, ordförande i kulturutskottet hade uppmärksammat dagen i kulturutskottet genom att gå ut med information till politikerna om denna dags betydelse. Hon har länge ansett att det är viktigt att jobba med frågor som rör de nationella minoriteterna.

– Det är vårt ansvar som politiker att sätta stopp för diskrimineringen. Det är viktigt att jobba med dessa frågor eftersom det handlar om mänskliga rättigheter, säger Siv Holma.

Siv Holma och Zdzislaw Bilicki.

Robert Brisenstam, juridikstuderande, berättade om nationaldagens betydelse, flaggans uppkomst och varför det är viktigt med dessa symboler. 1971 anordnades den första internationella romska kongressen i London. Det var i samband med detta som nationalhymnen "gelem gelem" togs fram samt flaggan. Den romska flaggan består av tre olika färger. Den blåa färgen symboliserar himlen, den gröna, jordiska värderingar och det röda hjulet som består av sexton ekrar symboliserar fredlig utveckling och väg framåt.

Robert Brisenstam berättade vidare om att nationalhymnen, "gelem gelem" skrevs av Chanko Jovanovic 1969 på ett besök i Storbritannien. Han besökte romer i norra England där dessa romer bodde längst en väg och en liten tid innan hade deras hus skövlats. En liten romsk pojke hade gömt sig i en husvagn där han hade dött. Chanko blev så berörd av pojakens öde att han skrev låten på bussen på väg hem.

Nationalhymnen och flaggan är viktiga symboler inom den romska kulturen som visar att

romer är ett folk med en stark kultur

– Detta är någonting vi måste vara stolta över. När någon frågar om var man kommer ifrån så är det inte många som förstår

innebörden av begreppet romer. Vi måste engagera oss och dessa symboler väcker en del respekt och vi har all anledning att vara stolta, säger Robert Brisenstam.

Robert Brisenstam.

Naturligtvis stod alla upp och sjöng Gelem gelem.

Dagen till ära kläddes barnen i de traditionella kläderna och dansade.

8 april i Vänersborg

Varje år samlas romerna i Vänersborg för att fira Internationella romerdagen. Så skedde även i år.

– Vi hade många gäster, bland andra Radio Romano med Veli Brijani och skolan rektorer Pia Hellåker och Lena Malmlöf Hummerhielm var här med oss. Som alltid hade vi olika danser, dikter, sånger och så vidare, säger Fatima Miftar, modersmåslärare i Vänerborg i den romska dialekten arli samt albanska.

Hon menar att det är många föräldrar som är jätteglada för att man håller på traditionen med de små och stora barnen.

– Vi hade olika pjäser och den som var mest spännande var den där vi presentera-

de olika dialekter från forna Jugoslavien. Jag som är deras modersmåslärare är jättestolt över mina elever som vågar hålla kvar sin kultur och tradition. Jag vill tacka alla föräldrar och gäster som kom och firade vår internationella dag.

**Text o bild
Fatima Miftar**

Röhsska museet firade också 8 april

Text: Louise Brodin

Med anledning av att Rosa Taikons utställning på Röhsska museet sammanföll med 8 april – Internationella Romerdagen inbjöd museet till en kvällstillsättning.

Museets fasad och flaggstång var liksom på utställningens invigningsdag smyckad med romernas vackra flagga, som kom till på den första internationella romkongressen i London 1971. Då instiftades även romernas nationaldag och den romska nationalsången sjöngs för första gången.

Kvällens huvudattraktion var trots allt Rosa Taikons utställning, en visning av den ingick i programmet. Museichefen Ted Hesselbom förde ett samtal med Thereza Eriksson samt lärare och elever från Romska folkhögskolan i Agnesberg. Om romer i Sverige, om nu och då, och om folkhögskolans betydelse, den startade 2006.

Så var det dags för zigenisk livemusik, så väggarna i det gamla museet gungade och några besökare vågade sig upp och dansa.

Elever från Burgårdens bagar- och konditoriutbildning hade gett sig i kast med zigeniska specialiteter bl.a. Saviako "Men det är inte riktigt romskt" sa Theresa. I museets entré kunde man köpa Katitzi-böcker. De är egentligen slut på förlaget för länge sedan men museet hade fått hjälp med att köpa in en restupplaga till försäljning.

Det är Röhsskas förhoppning att romerna även i fortsättningen skall vilja nyttja museet för sin nationaldag.

Vad gör Europa för romerna?

På uppdrag av Utbildningsdepartementet reste Domino Kai och Mai Beijer till Bratislava, Slovakien för att delta i konferensen Education and training of Roma children and Youth; the way forward som ägde rum den 8-9 april 2008.

Text: Domino Kai och Mai Beijer.

Syftet med konferensen var att de dryga hundra delegaterna, som kom från trettio länder, skulle dela med sig av sina erfarenheter och ta ställning till vilka åtgärder som leder till att romska barn och unga får likvärdig tillgång till utbildning. Konferensen arrangerades av Slovakien inom ramen för dess ordförandeskap under 2008 i Europarådet. Det arrangörerna efterfrågade var en öppen debatt kring den diskriminering som romer är utsatta för i Europarådets samtliga medlemsländer, både inom utbildningsområdet och inom andra områden som rör mänskliga rättigheter.

Konferensen inleddes med anföranden av tio prominenta talare, däribland fyra ministrar från Slovakien samt personer med samordningsansvar inom Europarådets olika organ såsom kommissionären för mänskliga rättigheter Thomas Hammarberg. I sitt tal tog han upp hur betydelsefulla de romska lärarassistenterna är som kulturtolkar och att dessa är nödvändiga om man vill lyfta fram dialogen mellan romer och majoriteten redan från barns tidiga ålder. Tillgången till sådana förebilder bidrar till att de romska barnen får ökat självförtroende, något som i sin tur leder till ökad närvaro i skolan.

Han framförde även med eftertryck att alla segregerade skolor måste bort. Sådana får inte tolereras av någon stat! Europadomstolen för mänskliga rättigheter fällde hösten 2007 Tjeckien därför att man där fortfarande har segregerade skolor för romska barn. Hammarberg menade att denna dom utgör en viktig milstolpe samt att den kommer att få conse-

kvenser för andra länders agerande. Han lyfte också fram att Europakonvention om mänskliga rättigheter omfattar krav på utbildning till alla medborgare som samtliga länder måste respektera och följa och förordade att länderna bör överväga, om man inte ska använda sig av positiv särbehandling för att ge romerna en möjlighet att komma i kapp majoriteten inom olika områden.

Miranda Vuolasranta, som är vice ordförande i European Roma and Travellers Forum (ERTF), informerade om denna organisations kampanj Dosta! (Det är nog!), Inget för romer utan romer. Hon uttalade sitt helhjärtade stöd för det förslag om positiv särbehandling som Thomas Hammarberg hade framfört. Hennes övertygelse grundas bl.a. på erfarenheter från de många länder som hon har besökt under den tid hon var rådgivare i romska frågor vid Europarådet. Positiv särbehandling är absolut inte någonting som beslutsfattarna ska vara rädda för. Tvärtom, de behöver våga se vinsterna med att fler av ländernas invånare får utbildning och kommer ut i arbetslivet och kan försörja sig själva och sina familjer. Hon avslutade med att betona att alla stater måste ta sitt ansvar och arbeta för att det sker en förändring i hela samhället. Det räcker inte om insatserna begränsas enbart till romerna!

Bland den andra dagens talare vill vi

lyfta fram Beata Olahova som presenterade Roma Education Fund:s arbete. Denna organisation stödjer romska ungdomar genom att man beviljar stipendier för högre utbildning, främst i Östeuropa och på Balkan. Man följer också sina stipendiater under hela utbildningstiden och stöttar dessa när så behövs. Organisationen har även, trots att detta inte är dess egentliga uppgift, hjälpt många romska barnfamiljer med mat, kläder och skor. För dessvärre är situationen i många fall sådan, att familjer behöver få sina primära behov tillgodosedda, innan det över huvudtaget är möjligt med några utbildningsinsatser.

Konferensens tyngdpunkt kom att ligga på hur nödvändigt det är att få slut på den diskriminering av romska elever som sker genom att dessa placeras i specialskolor. För oss från Sverige var det kanske inte så mycket nytt vi fick med oss eftersom situationen här är annorlunda. Men i gruppdiskussionerna och under samtalen mellan programpunkterna hade vi möjlighet att återknyta tidigare kontakter och få nya. Det här innebär att vi nu är bättre informerade om vart och i vissa fall även till vem vi kan vända oss, när vi behöver samarbetspartners i olika länder. För visst pågår det utveckling inom utbildningsområdet för romer, även om det fortfarande finns många och svåra hinder.

Foto: Domino Kai.

Tre av deltagarna på konferensen var Armas Hagert, Thomas Hammarberg och Miranda Vuolasranta.

Här sitter några mycket nöjda medförfattare till boken Romska barn berättar som innehåller 37 romska barns berättelser och teckningar.

Romska barn gör bok

Hösten 2006 fick romska barn och ungdomar på Oxievångsskolan och Blanckebäcksskolan utanför Malmö ett erbjudande om att skriva något, precis vad de själva ville. Resultatet blev en läsebok på både romanés och svenska.

De två romska brobyggarna Lajos Vävström och Josef Bakro Glindrönn har hela tiden funnits som stöd för de romska barnen.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Taikon Ali

Någon på Blanckebäcksskolan hade kläckt idén om att låta de romska barnen i skolan göra en egen bok. Det nappade även rektorn på Oxievångsskolan på och han föreslog att de tillsammans skulle göra en bok.

– Vi fick möjligheten att låta dessa romska barn göra en bok. Det tog cirka en termin från det att vi satte igång med projektet till att ha boken var färdig, berättar brobyggaren Josef Bakro Glindrönn, som arbetar som brobyggare på Oxievångsskolan som varit med sedan starten av boken och hjälpt barnen.

Man tog kontakt med föräldrarna och berättade vad som var på gång. Föräldrarna uppmanades att hjälpa barnen att komma på något att berätta, något som de kunde skriva om. Det kunde handla om vad som helst, upplevda historier eller påhittade berättelser.

– Allt är gjort under skoltid i de bägge skolorna. Vi samlade in alla berättelser och rättade dem sedan. Jag och Lajos tog på oss ansvaret med att översätta barnens texter till romanés. Jag hade ingen erfarenhet av att översätta och jag trodde att det skulle vara lätt, men så var det inte. Det tog mycket längre tid än vad jag trott. När vi var klara lämnade vi ifrån oss texterna för granskning till hemspråklärarna och sedan bar det i väg till tryckeriet med allt insamlat material.

De flesta barnen valde att illustrera sina texter.

– De flesta av dessa barn kommer från Tjeckien och vissa av föräldrarna har haft en ordnad skolgång, andra inte. En del har faktiskt gått ett par år, men de flesta har ingen skola alls, berättar Josef.

Hans uppgift på skolan är att se till att barnen kommer dit, sedan hjälper han

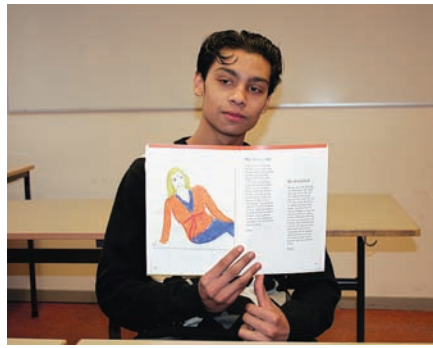
dem i de ämnen där de ligger efter.

– Det är ofta det brister i det svenska språket och då förstår givetvis eleverna inte undervisningen så bra. Men när jag har förklarat det på romanés så hänger de med igen.

I början var det största problemet den stora frånvaron, men nu är det bättre, menar han, även om det kunde vara bättre.

– Som brobyggare arbetar jag mellan elevens föräldrar och lärarna i skolan. Det är viktigt att jag har kontakt med alla de romska barnens föräldrar och att jag kan förklara för dem inte bara om skolans stora roll som bro mellan romer och majoritetssamhället utan också hur viktigt det är med utbildning i framtiden. Samtidigt är det viktigt att lärarna förstår att det inte finns någon skoltradition bland romerna och att man måste ha överseende med det. När jag blev intervjuad inför anställningen sade jag redan från början att det här kommer att ta tid, kanske upp till tre generationer innan det fungerar fullt ut med 100 procentig närvaro i skolan.

Projektet med boken "Romska barn berättar" är en utmärkt ide att låta barnen vara med och skapa och på så sätt få känna en delaktighet i på ett nytt sätt. De är finansierad av Oxie stadsdelsförvaltning och rekommenderas till skolor där det går romska barn.

som berörde henne. Hon tyckte att det var en fin, men sorglig kärlekshistoria som handlade om en blind indisk flicka som i unga år fann sin käresta. De lever tillsammans tills han plötsligt försvinner spårlöst. På grund av en trafikolycka finner de bägge varandra igen.

– Jag har aldrig skrivit några berättelser tidigare. Jag tyckte inte det var svårt att skriva ner om vad filmen handlade om, bara jag väl kom igång, sade Brúma.

Rogero berättar om sin först förälskelse, en tjej som han bjöd på bio.

Pricillia heter en annan av författarna,. Hon skrev en kort berättelse om vad det

Tjuri (Jovanni) är ett av barnen som tecknat en bild till sin påhittade historia som handlade om när han var ute och fiskade med sin tjej Shakira.

Brúma (Diana) hade sett en indisk film

är som gäller när en rom ska gifta sig.

Mikael drar en hundhistoria om en pojke som blir bestulen på sin älskade hund.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Pastor Roberto Taikume och Pastor Stevo döper en ung romsk flicka.

Religiösa romer möts

Till den romska pingstkyrkan i Möln dal utanför Göteborg, kom cirka två hundra romer till de tre dagar som det var möte. Olika pastorer, från bland annat Tyskland och Frankrike, kom för att predika och förrätta dop för dem som tidigare blivit frälsta.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Taikon Ali

Tom Taikumer och hans son Roberto var mycket nöjda med de tre dagarna som mötet pågick.

– Det var verkligen ett välsignat möte. Romerna kom och kyrkan fylldes till bredden. Det var härliga predikningar, vittnesbördar och fina sånger. Det kom till och med folk från andra samfund. En hel familj från Jehovas vittnen kom och blev omvända hos oss. De hade funnit något annat som passade dem bättre, sade Tom.

Söndagen var den sista mötesdagen och även den stora dopdagen. Ett tiotal personer, de flesta ungdomar, döptes av den tyske pastorn Stevo.

Singoalla Millon var en av besökarna i kyrkan. Hon tyckte att det var ett härligt möte, det var intressant att höra pastorer-na tala.

– Jag har genom åren besökt olika romska kyrkor och jag tycker att det är

Singoalla Millon.

Tom Taikumer

bra att de finns. Kyrkan samlar romska ungdomar och det är bra. Romska ungdomar har det svårt i dag och frestelsen är stor, men kyrkan arbetar för att få bort ungdomarna från gatans droger. I kyrkan kan man finna frid och förtröstan. När min son var sjuk besökte jag ofta kyrkorna för att be för hans hälsa.

Singoalla är inte själv frälst, och hon tror inte att hon behöver det.

– Alla romer är Gudsfruktiga och romer har alltid trott på Gud, säger hon.

Ett par dagar innan mötet blir av börjar det talas om det bland romerna.

– Ja, det var Tom som berättade det för mig, om det inte vore så långt till Malmö hade jag nog farit dit när nästa stormöte hålls. Även då lär det komma utländska pastorer.

Den romska kvinnan firad på RKC

DO Katri Linna med Kati Dimiter Taikon

Den internationella kvinnodagen firades den 8 april på Romsk kulturcenter. Många hade samlats för att ta del av evenemanget. Flera talare hade samlats för att hylla den romska kvinnan. Ett gediget festbord var uppdukat som alla efter programmet kunde ta del.

Text och foto: Mirelle Gyllenbäck

Den internationella kvinnodagen firas i hela världen. Dagen härstammar från början av 1900-talet då industrialiseringen var i full gång och allt fler människor började flytta in i städerna.

DO Katri Linna anser att detta är en viktig dag att uppmärksamma.

– För den romska kvinnan som blivit förtryckt sedan 500 år tillbaka kan det kännas ganska så sent påkommet att man börjar fira henne, säger Katri Linna.

Hon anser att det är viktigt att den romska kvinnans ställning i romernas historia uppmärksammas mer. Det är hon som har fått ta de största konsekvenserna.

– Kvinnorna har fått erfara allt ifrån utvisning tillsammans med barnen, tvångssterilisering och tvångsomhändertagande av sina barn. Dessa händelser har omedelbart påverkat den romska kvinnan och krävt stora personliga uppoffringar och nästan omänsklig styrka, säger Katri Linna.

Tre fjärdedelar av alla anmälningar som kommer från romer kommer från romska kvinnor.

– Kvinnorna anmäler i princip alla områden utom rättsväsendet, säger Katri Linna.

"Alla kvinnor är eldsjälar"

Kati Dimiter Taikon, chefredaktör för ungdomstidningen Ę Romane Nevimata, vill tillsammans med Romskt kulturcentrum fira alla kvinnor.

– Vi vill lyfta upp alla kvinnor och flickor som arbetar i hemmet tjugofyra timmar om dygnet eller som är aktiva i olika organisationer eller i arbetslivet. Alla kvinnor är eldsjälar som måste firas och lyftas upp, säger Kati Dimiter Taikon.

Mirella Milia, Tamara och Marika är tre kvinnor som är anställda på Romsk kulturcenter. De arbetar med kulturfrågor samtidigt som de brinner för den kvinnliga frågan.

Skådespelaren Willie Andréason Kwiek läste bland annat upp en berättelse om den romska kvinnan och hennes idoga kamp för den romska överlevnaden.

– Det är med respekt jag ser tillbaka på hur starka kvinnorna i släkten har varit och hur de har kunnat påverka männens beslut. De har genom olika handlingar kunnat visa att styrkan är att aldrig ge upp för att överleva, säger Willie Andréason Kwiek.

Nadja Bilicka, en av suppleanterna på Romsk kulturcenter, har den senaste tiden samarbetat med Centrum mot rasism.

Sitt arbete med arbetet mot diskriminering började 2002 då hon var med i en romsk kvinnoförening där hon bland annat informerade om romsk kultur i olika skolor för barn och ungdomar. Sedan dess har hon arbetat aktivt med dessa frågor.

– Jag brinner mest för att stärka och uppmuntra den romska kvinnan att hon faktiskt kan. Jag tror att många romska

kvinnor har en syn på sig själva att man brister i vissa saker. Jag ser många starka romska kvinnor som är självgående, initiativrika och jätteduktiga i många sammanhang, säger Nadja Bilicka.

Jani Woloschyn hyllade den romska kvinnan.

– Det finns en myt om att den romska kvinnan inte har några rättigheter, det är en självklarhet att våra kvinnor har rättigheter och vi respekterar dem väldigt högt eftersom de är våra barns mödrar, säger Jani.

Agnes Lakatos, journalist på Radio romano, berättade om sitt arbete och hade ett viktigt budskap, framför allt till de yngre romska tjejerna och kvinnorna – Att vara utbildad har ingenting att göra med att man tappar sin kultur. Jag är utbildad och har bland annat läst på socialhögskolan, men jag är fortfarande en romni och är högt respekterad av min familj som det, allt annat kommer i andra hand, säger Agnes Lakatos.

Dagens sista talare var Zdzislaw Bilicki, danslärare på RKC. Han är glad över att se hur de romska kvinnorna bland annat klarar sig i arbetslivet.

– För den romska kvinnan har mycket förändrats i den positiva bemärkelsen. Balansen mellan kvinnor och män är större idag. Exempelvis delar kvinnor och män på ansvaret och uppgifterna i hemmen mer idag än tidigare, Zdzislaw Bilicki.

Berith Kalander under sitt anförande på etnografiska museet med boken om sin mamma.

Hennes mamma överlevde Förintelsen

Den 8 mars firades åter den Internationella kvinnodagen runt om i världen. På många platser runt om i Sverige lyftes kvinnors problematik av olika slag, bland annat på Etnografiska museet och Romsk kulturcentrum i Stockholm.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Taikon Ali

På Etnografiska museet högtidlighölls Internationella kvinnodagen med olika föredrag. Först ut var författaren Gunilla Lundgren och den romska aktivisten Ramona Taikon Melker.

Gunilla Lundgren berättade om Aljosha Taikon Dimiter som hon träffade många gånger. Hon visar många bilder från Tanto. På ett av fotografierna syns Sofia Taikon som överlevde Förintelsen.

– Sofia brukade hjälpa Aljosha att laga mat. Han hade ofta fest och Sofia hjälpte gärna till och hon kunde ta sig ett glas och skoja. Om någon frågade henne vad det var för siffror hon hade på armen svarade hon, "det är mitt telefonnummer".

Sofia dog precis när boken "Sofia" var klar och hon fick den med sig i kistan.

– Vi är mycket glada över att den här

boken finns. När vi växte upp visste vi ingenting om kriget. När jag frågade min mamma varför Sofia hade de där siffrorna på armen sa hon att det var för att hon varit i koncentrationsläger. Det visste ju inte jag vad det var, sade Ramona Taikon Melker.

Även Hanna Dimitri, kusin till Sofia Taikon, kom med de vita bussarna till Sverige 1945. Hon liksom kusinen hade tur. De var de enda romerna som släpptes in i Sverige efter kriget, förmodligen av misstag. Man trodde nog att de var judar.

Berith Kalander är dotter till Hanna Dimitri och grundskolelärare.

– Under de sju ton år som gått sedan min mor dog har jag rest runt på många platser och pratat om hennes liv. När min mor dog var jag 34 år och jag hade plötsligt ingen att vända mig till. Jag och min

mor hade ett mycket speciellt förhållande till varandra. Hon var inte bara min mamma, hon var också min allra bästa vän, berättar Berith Kalander känslofullt.

Bara det faktum att Hanna överlevde förintelselägret säger något om styrkan hos denna kvinna.

Men befrielsen och flytten till Sverige blev inte vad Hanna hade hoppats på. Hon fick inte samma rättigheter som alla andra i det svenska samhället. Hon fick bo i ett tält när hon just hade fött ett barn.

– Mamma möttes av hot, svek och förnedring när hon som 14 årig flicka kom till Sverige. Hennes mardröm var inte över, trots att hon hade lämnat Hitlers läger. Där hade vardagen bestått av att frysa, svälta och leva med ångest för om hon skulle få se nästa dag, eller om turen hade kommit till fånge Z-4517.

Trots att hon bara var ett barn under lägertiden hade hon styrkan att vara tillmötesgående och inte göra så mycket väsen av sin person och göra sig så osynlig hon bara kunde.

Den första tiden i Sverige var inte lätt.

– Romerna på den tiden levde inte sorglöst. Deras liv handlade hela tiden om att överleva. De var tvungna att vara så tillmötesgående de bara kunde mot det svenska samhället och svälja all stolthet. När jag tänker på hur mamma blev behandlad av nazisterna och hur hon nekades vanliga mänskliga rättigheter här i Sverige känner jag en vrede. Vem har rätten att döma och bedöma vem det är som duger? Vem ger rätten till människor att förnedra oss romer? Att anse att våra barn inte behöver värme och trygghet? Det här synsättet är inte utrotat än idag.

Hanna och hennes systrar och bröder satt fängslade i olika läger under Andra Världskriget.

– De önskade nog ofta att de hade en skyddsängel som kunde beskydda dem, men nej, min mor hade ingen skyddsängel som såg till att hon slapp lidandet, hungern och förnedringen. Men hopp och tro kan ju försätta berg och det som jag tror gjorde att mamma klarade sig under

alla dessa tuffa år i koncentrationslägren, var att hon hade en djup tro och förtroendet på den heliga modern Maria.

Det tunga liv Beriths mamma fick leva som barn och under större delen av sitt vuxna liv kunde hon på ålderns höst lägga bakom sig, men då var det för sent. Hennes tid på jorden var över och fånge Z-4517 tog farväl.

– Min mamma var bara 148 centimeter lång som fullvuxen kvinna, med andra ord en mycket kort kvinna. Man har berättat för mig att tyskarna spände upp en lina och de barn som inte nådde upp till linan fick ställa sig i det vänstra ledet. Så myntades begreppet "Gå på tå lilla vän om du vill leva". Min mamma visste mycket väl vad det vänstra livet innebar, men hon klarade sig för att tyskarna tyckte att de kunde ha användning för henne ett tag till. När min mor var tio år blev hon brännmärkt med järn som man brännmärker kor med för att hon inte orkade bära hinkar med vatten. Hon bevittnade hur en judisk kvinna fick sitt nyfödda barn spetsat på en bajonett, hon fick följa sin tre år yngre syster till det vänstra ledet. Hon fick genomlida sådana hemskheter som inte ord kan beskriva.

Hanna Dimitri orkade aldrig återvända till sitt forna hemland Polen. Hon vågade inte möta alla minnen, platser och sorgen.

– Jag åkte i hennes ställe 1998 och när jag kom till Auschwitz för första gången, tillsammans med min son Mattias, så kände vi igen oss. Vi kände igen oss från min mammas berättelser. Jag kände en stor sorg och ett lidande och smärtan hos alla dem suttit fängslade där. Men den här resan var på något sätt förlösande. Jag fick en sådan inre frid efteråt. Jag kände att jag hade min mamma med mig hela tiden.

Vandringen genom Auschwitz-Birkenau fick Berith att tänka.

– Hur kan man gasa ihjäl människor bara för att de är av fel sort? Det sorgliga är att världen inte har tagit någon lärdom av det som skedde under Andra världskriget. Vi står fortfarande och ser

*Ramona
Taikon
Melker och
Gunilla
Lundgren.*

på det som sker mitt framför ögonen på oss. Det första vi mötte när vi kom till Auschwitz-Birkenau var fyra skinheads som stod och gjorde hitlerhälsning

Berith berättar om sin saknad efter alla släktingar som togs ifrån henne i lägret Auschwitz-Birkenau.

– Som barn till en före detta koncentrationsfånge har jag och mina syskon fått lära oss att visa hänsyn. Jag visste från mycket unga år hur jag skulle uppföra mig för att mamma skulle må bra. Jag har aldrig lidit för detta, men jag har ofta tänkt på det: Hur mycket av det mamma var med om under Andra världskriget har hon fört över på mitt och mina syskons känsloliv och hur mycket har jag fört över på mina barn och hur mycket kommer de att föra över på sina barn? I vilken generation kommer det här att ta slut? När jag var barn blev jag alltid utskickad ur rummet så

fort det var något om kriget, eller Hitler. Hon kände sig kränkt och förödmjukad. Redan från en mycket ung ålder visste jag att jag inte skulle ställa några frågor om den här tiden. Jag visste att hon varit med om något hemskt och fruktansvärt. Ibland när vi satt runt köksbordet om kvällarna började hon berätta och jag kommer ihåg att jag blev otroligt mörkrädd. Hanna var en mycket verbal människa.

Berith avslutar med att berätta om boken hon skrivit om sin mor.

– När jag hörde att det fanns de som påstod att Förintelsen aldrig ägt rum kände jag mig tvungen att skriva ner mammas historia. Jag skrev den först i tredje person, men när jag skulle sätta punkt gick disketten sönder. Då förstod jag, jag skulle bli mamma och jag skrev den på nytt i jagform. Då blev den mycket bättre.

Berith Kalander tillsammans med sin son Mattias. Till vänster syns ett foto på Hanna Dimitri.

Heidi Pikkarainen, Markku Peura och Maria Leissner.

Dags för kommunerna att vakna upp

Under temat "Kommunerna och de nationella minoriteterna" höll Sveriges kommuner och landssting, SKL, i samarbete med Integrations- och jämställdhetsdepartementet en konferens i Stockholm nyligen. Temat till trots handlade dock konferensen främst om Sverigefinnar och tornedalingar.

Text och foto: Bengt O Björklund och Mirelle Gyllenbäck

En av konferensens många talare var Markku Peura från Sweblul. Han talade om rätten till sitt språk

– Landets kommuner tar inte sitt ansvar när det gäller modersmålsundervisning. Den fungerar inte. Sedan kan man ju fråga sig om det räcker med modersmålsundervisning för att barnen ska bli tvåspråkiga, sade Markku.

När hemspråksundervisningen först kom fanns det öronmärkta pengar.

– Det kom många elever då och det startades hemspråksklasser i många skolor. Så är det inte längre. De öronmärkta pengarna togs bort och då sjönk hemspråksundervisningen.

Heidi Pikkarainen arbetar på DO. Sedan i höstas arbetar hon med att framställa en rapport om romernas situation i Sverige. Det är en fortsättning på den rapport som kom 2003. Rapporten görs i samarbete med en romsk referensgrupp och arbetet

kommer att ligga till grund för DO:s fortsatta arbete och kommer att vara klar i juli.

Heidi Pikkarainen berättade om diskrimineringen i skolan.

– Trots skolans uttalade ambition är det fortfarande majoritetssamhällets syn på undervisningen som är vägledande, sade hon. Och det finns fortfarande kränkande läromedel som ger en onyanserad bild av exempelvis judar och samer.

Får behålla sin särart

Maria Leissner, ordförande i Delegationen för romska frågor hoppas på ett samarbete med SKL.

– Minoritetslagstiftningen erkänner inte bara språket utan även rätten att behålla sin särart som grupp, med stolthet, i Sverige, men vem är det som bär ansvar för en grupps kulturarv, undrade Maria Leissner.

Hon berättade vidare om en enkät som

delegationen skickat ut till Sveriges kommuner. Man ville veta hur många av dem som hade samråd med romerna.

– Bara två kommuner hade återkommande träffar med romer. I många kommuner buntar man ihop romerna med flyktingar och invandare. Ofta fick vi svaret att "Vi behandlar alla lika, ingen diskrimineras i vår kommun. Det är bara att ringa kommunalrådet." Man säger att romerna har samma möjligheter som alla andra.

Maria Leissner var förvånad över enkätsvaren, att så få kommuner gör någonting med romerna.

Kaisa Syrjänen Schaal från Integrations- och jämställdhetsdepartementet anser att minoritetspolitiken fortfarande befinner sig i en utvecklingsfas.

Hon betonade även att det svenska samhället har ett stort ansvar när det gäller att bevara minoritetsgruppernas språk och kultur. Dessa grupper är en del av det svenska kulturarvet.

– Om vi ska komma någonstans med dessa frågor måste vi inse att det finns ett behov av försoning. Såren och följderna av den assimileringspolitik som man tidigare bedrev finns kvar och vi måste våga ta upp dessa problem för att det ska kunna bli en förbättring, sade Kaisa Syrjänen Schaal.

Trots att det är åtta år sedan Sverige erkände de fem nationella minoriteterna framförs det fortfarande kritik mot Sveriges agerande i dessa frågor.

– Den allvarligaste kritiken Europarådet har, handlar om hur bristfälligt minoritetspolitiken har genomförts och tillämpas i vardagen, sade Lennart Rohdin, politisk sakkunnig för Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

Årets romska ungdomar

Under Romska ungdomsförbundets, RUF, årsmöte i mars utdelas årligen priset för årets romska ungdom. Så gjordes även i år och det var sjätte året i rad en eller flera romska ungdomar fick motta pris. I år hölls årsmötet i Jönköping.

– Vi har varje år givit möjlighet för romer och icke-romer att nominera vilken rom som helst som har gjort något bra för andra och för sig själv. Detta gör vi för att stimulera och uppmuntra romska ungdomar att engagera sig mer i sitt arbete eller i sin vardag, säger Erland Kaldaras.

Man behöver inte ha gjort något jättestort, det kan räcka med att hjälpa romska skolbarn över gatan till skolan.

– Det viktiga är att de kommer till skolan, säger Erland.

I år kom det in många nomineringar och valet blev svårt.

– I år valde vi två personer som arbetar i samma bransch och de får dela på den fasta prissumman på 10 000 kronor.

Kati Demetri Taikon fick priset och diplommet med motiveringen, "För att egenhändigt skapat ett nytt verktyg för kommunikering mellan romska ungdomar och samhället". Kati driver sedan ett år tillbaka tidningen *Le Romané* Nevimáta som vänder sig till ungdomar.

ÉRG:s egen Rosario Ali Taikon fick den andra halvan av prispengarna och ett diplom med motiveringen: "För hans engagemang att utveckla det mediala intresset hos vuxna romer och romska ungdomar både inom och utom Sveriges gränser".

– Rosario är ett bevis på att unga och äldre kan arbeta tillsammans utan hinder. Han har under de senaste åren deltagit utomlands i olika sammanhang och samtidigt förmedlat det mediala och viktiga budskapet för romer och andra om vikten av att det finns romska journalister som kan stå för det egna mediaflödet. Utan Rosarios É Romani Glinda och Katis Le

Romané Nevimata, hade vi inte fått några romska nyheter om vad som sker i Sverige och i utlandet. Vi önskar er bägge lycka till i framtiden och att ert fortsatta arbete ska smitta av sig på andra romska ungdomar, sade Erland Kaldaras.

Rosario tackade Erland och RUF:S styrelse för priset.

– Som ni alla vet är det ofta ett obetalt och idealistiskt arbete som görs för och med romer, därför känns det fint att få ett offentligt erkännande för sitt arbete. Som ni vet är min familj inte bara mamma och pappa utan så mycket större. Därför vill jag tacka min morfar och mormor som har entusiasmerat mig till mina studier och arbetet som jag nu gör. Jag vill särskilt tacka min papo som är en förebild för mig. När jag var yngre blev jag ofta kallad för lillpapo och jag ville alltid följa med dit han gick.

Det var inte nog med det, han tog även av hans Old Spice, och doftade som han.

– Jag vill även tacka min mami som har stått vid min sida. Det kan hända att

äldre och yngre generationer inte har samma åsikter om saker och ting, men här fungerar det bra och därför vill jag tacka min mami som står ut med mig. Jag vill givetvis också tacka mina föräldrar, min farmor och min bror som har stöttat mig i mina studier, något som det är viktigt att vi romer gör. Det är speciellt viktigt att just romer utbildar sig, så att de får en bra plats i arbetslivet och i samhället och att de kan hävda sina frågor.

Även Kati Demetri tackade för priset.

– Jag är jätteglad och utan er hade detta inte fungerat, eftersom det är jag försöker nå. Jag försöker att hålla det romska språket levande, både i tal och i skrift. Jag vill också tacka mina föräldrar. De har varit väldigt jobbiga, för de skickade mig till skolan varje dag. Där blev jag även delaktig i deras arbete. Därför känner jag nu att det är viktigt att alla vi romska ungdomar är aktiva i romska frågor, att vi tar del och lär oss ännu mer av de äldre.

Teater om de s. k. Tattarkravallerna i Jönköping 1948

Resa utan slut

av Arne Andersson

14 juni – 23 aug
Kålgårdsområdet, Jönköping

Biljetter 036-34 81 81, 12 95 00

Med stöd av Länsstyrelsen, Jönköpings kommun,
Sparbanksstiftelsen Alfa, Smålands Musik och Teater och
Regionförbundet

THE HOLOCAUST

**AGAINST THE
ROMA AND SINTI
AND PRESENT DAY
RACISM IN EUROPE**

Förintelsen och romerna

Utställningen Förintelsen och romerna som egentligen var på väg till Bulgarien stannar i Sverige och kanske dyker den upp i Jönköping i maj! ÈRG ligger i förhandling med ABF. I så fall finns den där i samband med "Resa utan slut" fram till i slutet av augusti. Håll utkik i lokalmedia!

ÈRG

Fjärde Romafestivalen i Göteborg

Invigning söndagen den 4 maj kl 13 på Blå Stället

Program och medverkande

- Festivalen öppnas av Nuri Selim, Svarta Safirer.
- "Sveriges romers 90-talshistoria". Hans Caldaras, Romska Kulturcentret i Stockholm.
- "Diskriminering av romer". Lars Lindgren, diskrimineringsombudsman, Stockholm.
- "Romernas situation i Europa". Stefan Kuzhikov, Romernas Riksförbund och romsk representant i Europarådet.
- "Romerna i dagens Sverige. Domino Kaj, regeringens delegation för romska frågor.
- "Flyktingar och sociala frågor". Ingrid Schiöler, debattör i romska frågor.
- Musik med romska orkestern Zlatni Decaci.

För mer info om konserten den 10 maj på Konserthuset, se www.gso.se.

Resa utan slut

I midsommar har det gått 60 år sedan stadsborna i Jönköping jagade resandefolket från hus och hem under de så kallade "Tattarkravallerna". Barbro Gustavsson var tretton år sommaren 1948 när Jönköpingsborna slog in dörrarna hos de resande. De skulle ta itu med "Tattarplågan" i Jönköping.

"Resa utan slut" heter en ny pjäs som är baserad på det som hände i Jönköping 1948. Den är skriven av Arne Andersson som också regisserar.

Pjäsen kommer att uppföras på en utescen med en roterande parkett där publiken sitter. Arne Andersson har skaffat fram mycket fakta kring händelsen. Naturligtvist har han även lagt in en del komiska saker för att lätta upp spelet och föreställningen bjuder även på musik, sång och lite dans, berättar Barbro .

– Men föreställningen ska även spegla hur myndigheter som socialen och polisen har betett sig mot oss resande och även hur buroarna betedde sig. Min mor och far är döda, men de har en stor roll i manuset där de porträtteras av skådespelare.

Alla namn som används är fingerade. Man vill inte peka ut någon.

– Det är viktigt detta vinklas rätt, därför har det tagit två år att få fram alla fakta om händelsen, säger Barbro.

De resande sågs som ett annat folkslag, en annorlunda minoritet som bosatt sig i Jönköping.

– När jag tänker på mina föräldrar på den tiden när de förbjöd oss barn att tala vårt eget språk, så förstår jag i dag att de var rädda om oss. Det var en sådan hetsstämning i staden mot dem som allmänt kallades tattare. Vi kunde tala romani hemma, men inte ute på stan. Vi har hela livet levt i två världar med två identiteter.

Intervjuade

Inför teateruppsättningen av tattarkravallerna blev Barbro och hennes syster intervjuade och det är först nu hon känner att hon kan slappna av och berätta

vad det var som egentligen som hände.

– Det fanns ett tiotal kraftiga män som skulle visa tidningarna och polisen, som var på deras sida, att "nu hjälper vi till med att få bort dem". Åskådarna var den skrämmande massan eller mobben. De stod passiva och såg på när vi resande blev slagna under försöken att fördriva oss från våra hem.

Hennes mamma ringde två eller tre gånger under en kväll till polisen, men de kom inte förrän bråket var över.

– Vi hade ett hus med trädgård på den tiden. Det sägs att polisen bara stod och väntade tills våldsmännen försvann med sina järnrör och träpåkar.

Många blev skadade under bråken. Dörrar till hem slogs upp och de jagade bland andra ut Barbros farbror, som på den tiden bodde hemma hos sin mor. De jagade ut honom på balkongen.

– Han hoppade ner i trädgården och bröt bägge benen. Fast det fanns så många som sett händelsen, blev ingen åtalad för hemfridsbrott. Det var bara ytterligare ett bevis på att polisen bara stod där passiva, vi var rättslösa.

Hos Barbros familj trängde de sig in i farstun, där hennes yngre bror tog en fotskrapa och motade ut våldsmännen.

– Vid en senare rättegång fick inkräkterna endast två till tre månaders fängelsestaf medan min bror blev dömd till tio månaders fängelse.

Regissören Arne Andersson har intervjuat gamla poliser som säger att så var det.

Barbro Gustavsson.

– Min pappa hade en hög röst och han skrek på dem och min mamma skjutsade undan oss barn under köksbordet och sa: nu sitter ni här och gå inte härifrån. Vi var sex syskon.

Barbro tyckte att de här bråken och traskaserierna höll på hela sommaren, men de lär ha pågått under två till tre veckor.

– Naturligtvist var det många som blev rädda och flydde med sina familjer, men många förblev kvar i staden med omnejd. Som tur var dog ingen av misshandeln, vad jag har hört.

Barbro var tretton år då kravallerna ägde rum och skulle börja i åttonde klass.

– Sedan började jag ironiskt nog arbeta på Smålands Folkblad, den tidning som skrev så nervärderade om oss under kravalltiden. Där jobbade jag en månad innan min mamma sa att jag var tvungen att sluta för att ta hand om mina fem syskon.

Två av dem råkade ut för tragiska händelser. Hennes yngre bror, som var född 1941, var en lovande simhoppare och var med under OS 1960.

– Han blev skjuten då han var tjugo år. Jag vet inte orsaken, men vi tror att det var ren avundsjuka. En person som bodde nedanför hans lägenhet stod nedanför på gatan och skrek "Hällströms-tarmen, simhopparen, kom ut med dig" och då rusade han ut. Han hann inte mer än ut förrän han blev skjuten, så fort hände det. Min äldsta bror blev knivhuggen i halsen, det var en tragisk period för mina föräldrar.

Jani Woloschyn tillsammans med den kurdiske fotografen Bashir Sabri.

Romer i Kurdistan

Irakiska Kurdistan har haft en egen regering och självstyre sedan FN och USA skapade en flygförbudszon över området och Sadams pansarvagnar fick vända när de inte längre kunde få understöd från luften. Samma situation råder inte i de tre andra delarna av Kurdistan, norra eller turkiska Kurdistan, Östra eller Iranska Kurdistan, Västra eller Syrisk Kurdistan. I Irakiska Kurdistan har kurderna en mångårig historia tillsammans med romerna. bägge har de förtryckts av den arabiska majoritetsbefolkningen, vare sig de är sunniter eller shiiter.

Text och foto: Bengt O Björklund

Bashir Sabri Botani är en Irakisk kurd som har bott i många år i Sverige. han är en välkänd folkmusiker av kurdisk musik och en varm förespråkare för romernas situation i Irakiska Kurdistan. Förra sommaren blev han inbjuden att hälsa på i en stad med enbart romer.

– Det vare en ren slump att jag hamnade där. Det var en romsk vän som var ordförande i ett romsk kulturcentrum i en stad som heter Aloka som ville att jag skulle komma och hälsa på.

Det är vernissage på Romskt Kulturcentrum, RKC, i Stockholm. Bashir visar fotografier han tagit i staden Aloka på romer på gatan och bilder från den nya romska kulturcentret i staden. Vice ordförande i RKC, Zidislaw Bilicki var mycket nöjd med utställningen.

– RKC har utökat sin roll som brobyggare och denna utställning är början på ett kulturellt utbyte. Jag visste inte att det fanns romer i den delen av världen. Nu vet jag det. Tack!

Maria Leissner, ordförande i delegationen för romska frågor, uttryckte stor glädje över att romernas situation blir belysta även utanför Sveriges gränser.

– Det ingår i RKC:s och delegationens arbete att rikta strålkastarna på romernas situation inte bara i Sverige utan i hela världen. Det här är också ett resultat av en fungerande demokrati i Irakiska Kurdistan, något som leder till att vi kan få fram information och starta en debatt lokalt. Det är inte lätt att tillhöra en minoritet när de större grupperna mobiliserar miliser. Det är bara två år sedan en

romsk by i Irak fullständigt raserades och romerna fick fly, sade Maria Leissner

Bashir Sabri vill inte kalla sig själv för fotograf.

– Det är mina personliga foton som jag visar här. Man kan väl säga att jag blev övertalad att ha en utställning. Det var förra året jag var i Kurdistan i staden Duhok. Där träffade jag en kurdisk författare som undrade om jag ville träffa romerna i stadens Aloka och det ville jag.

När Bashir kom fram till Aloka sommaren 2007 träffade han många romer som promenerade på gatorna.

– De var så stolta över att vara romer och de var mycket stolta över sitt kulturcentrum som hade många aktiviteter. Där fann till exempel en teatergrupp och de undervisade i olika instrument.

Det var 1996 som romerna kunde flytta in i sin nya stad och 1998 stod den första romska skolan färdig.

– Barnen älskade skolan från första dagen, även om de inte visste vad en skola var för något. Deras föräldrar var ju analfabeter.

I Aloka bor det cirka två tusen romer, eller om man så vill fyra hundra familjer. Fem hundra av dem kom dit som flyktingar från staden Mosul.

I den Arabiska delen av Irak jagas och mördas romer utan att någon bryr sig.

– Romer räknas inte ens som flygare i Irak idag och än värre är det med judarna man har alltid jagat judar och romer. tusentals romer som har flytt till Europa från Irak vågar fortfarande inte säga att de är romer. Samma sak med romska flyktingar från Syrien och Jordanien. Det säger i stället att de är kurder eller araber.

Romerna har funnits länge i området.

– Det har bott romer i Kurdistan i 1000 år och nu äntligen är de kurdiska medborga. Vi är inga rasister. Det är därför våra romska bröder har fått en egen by,. Förr var de tiggare, men nu sitter de i sin egen by i lugn och ro. Det är bara vi kurder som respekterar romerna och jag hoppas att vi en dag får romer i Kurdistanens riksdag.

Katitzi på romanés

Böcker

Världspremiär för Katitzi på romanés. För snart 40 år sedan började Katarina Taikon skriva ner sina barndomsminnen från sin uppväxt som rom i Sverige. Det blev en serie på tretton böcker som fick stort genomslag. Nu har Katitzi för första gången översatts till romanés.

– Katarina Taikon är en viktig förebild.

Nu kan romska barn äntligen läsa berättelsen om Katitzi på sitt eget språk, säger Domino Kai, utredningssekreterare på Delegationen för romska frågor.

Böckerna om Katitzi har tidigare översatts till franska, tyska, ungerska, tjeckiska och de nordiska språken. Romanés talas av romer över hela världen och förhoppningen är att översättningen ska spridas till andra länder. I denna första bok om Katitzi är hon åtta år och bor på barnhem. En dag kommer hennes pappa och hämtar hem henne till lägret där familjen väntar. Allt är nytt och annorlunda.

Katarina Taikon (1932-1995) debuterade 1963 med debattboken Zigenerska. Hon gav ut ett 20-tal böcker och förde en aktiv kamp för romernas rättigheter. Katitzi har även filmatiserats, med bl.a. Janne "Loffe" Carlsson och Monica Zetterlund i rollerna. Bokens översättare, Hans Caldaras (f. 1948), är artist och författare till den självbiografiska boken I betrakta-

Författarfoto: Björn Langhammer.

rens ögon (2002). Han arbetar också politiskt med romska frågor. Illustrationerna är gjorda av Björn Hedlund och omslaget är gjort av Moa Edlund och Calle Ljungström. Boken ges ut i maj 2008

ISBN: 978-91-89196-41-4

För ytterligare information, kontakta Jenny Lindblad, Podium, tel: 08-611 93 51, e-post: info@podium.nu

Romer på Balkan

Johan Lundberg heter en fotograf som levt med romer på Balkan under ett par år. Resultatet blev fotoboken *Another day of life in Romanipen*. Det är svartvita foton som skildrar vardag och fest hos romerna. Bilderna kommer nära inpå

livet och det finns en styrka i att det är så mycket livsglädje som porträtteras här. Unga, gamla, män och kvinnor, alla bär de på en stolthet i dessa bilder och trots att miljön ofta ser fattig ut lyser misären med sin frånvaro, åtminstone andligt sett.

Boken är ofta en spegling av tiden den skrevs i. Vissa böcker har ändå en tidlöshet i sin berättarglädje och i sitt språk, ett mänskligt perspektiv som förblir aktuellt i tid efter tid.

Bob

Notiser

Rokker Radio

Rokker Radio med radioprofilen Jake Bowers är ett program som drivs av BBC med travellers i förarsätet. Nu hotas utsändningarna av nedläggning och protester börjar regna in från alla håll.

Programmet fokuserar på de frågor som påverkar traveller gruppen och tillhandahåller en möjlighet för dem att kunna tala om de frågor som annars sällan får ventileras utanför gruppen.

Stationen hoppas att de genom att rapportera på ett balanserat sätt kan skingra en del av de myter som råder kring travellers.

- Rokker Radio är det enda programmet för traveller gruppen på engelsk radio, säger Jake Bowers.

Om Rokker Radio läggs ned går en mycket speciell historia ur tiden och travellers i England blir utan sin mediala röst.

Åland

Inget verkar bli som det en gång var på Åland sedan en grupp rumänska romer tagit sig dit och börjat tigga på gatorna. Nästan varje dag de senaste veckorna har de åländska tidningarna haft artiklar och insändare om de nya gästerna och många röster har höjt sig ur mängden, både gällt rasistiska och lugnande humana röster har hörts och än verkar det inte vara slut på debatten.

Studera hos oss

Romernas historia, 7,5 hp, halvfart, kväll, vecka 35-44

En introduktion till romernas historia och nutida situation

Romerna (zigenare) är Europas största minoritet. I många länder utsätts de för diskriminering, i andra är de integrerade. I Sverige tillhör romerna en av fem erkända nationella minoriteter. Kursen är tänkt att ge en introduktion till romernas historia och nutida situation. Kursen motsvarar Södertörns högskolas ambition att ha ett kursutbud med mångkulturella inslag. Den vänder sig till både romer och icke-romer.

För mer information se www.sh.se/shi-utbildning eller kontakta Studentservice, tel 08-608 3200. Anmälan sker på www.studera.nu, senast den 15 april!

södertörns
högskola

UNIVERSITY COLLEGE

Makedonien

Makedonien gör flera framsteg när det gäller medlemskap i EU konstaterar Europaparlamentet i en idag antagen rapport. Främsta hindret för Makedonien att närma sig EU har varit den namnkonflikt som råder mellan Makedonien och Grekland. Men enligt parlamentet är en kompromisslösning nära och konflikten ska inte längre vara ett hinder för ett medlemskap i EU.

Makedonien får även beröm för de

ekonomiska framsteg som skett.

Europaparlamentet ser också positivt på att det multietniska statskicket i landet fungerar väl.

Kritik riktas dock mot att den omfattande diskrimineringen av romer som fortfarande sker i Makedonien. Romer ges ofta sämre utbildning, vård och är i större utsträckning drabbade av arbetslöshet.

europaportalen

Dog på soptipp

En gravid 17-årig flicka från Rumänien dödades av en lastbil när hon höll på att leta igenom sopor i Aten.

– Det finns över 300 migranter och romer som söker genom soporna och riskerar sina liv, sade Giorgos Hardas till Flash Radio.

Han är ordförande för den arbetarorganisation som jobbar med det enorma sopberget i Ano Liosia väster om Aten.

– De bor i primitiva läger nära fyllningsmassan. Vi har klagat på den här situationen i över fyra år. Sophögarna är enorma - det är omöjligt att se vad som händer bakom dem.

Invandrare och romer letar efter metallavfall och annat säljbart i soporna.

Enligt medierapporter letar också många efter matrester.

0 När mörkret faller kan man se kvinnor med barn som letar efter något ätbart, bortslängda kläder och möbler, säger en av dem som arbetar på sopberget till tidningen Eleftherotypia.

Där stjälpas varje dag ut 6 500 ton sopor, säger Hardas. Så småningom ska alltihop täckas med jord.

TT

Romer utelåsta

Diskrimineringsombudsmannen kräver 120 000 kronor i skadestånd för en romsk familj i Skaraborg som blivit utelåst av sin hyresvärd.

Hyresvärden menar att han bytte lås för att mamman inte betalat hyran. DO menar att det skedde när han fått reda på att kvinnan och hennes tre barn var romer.

Linköpings universitet
FILOSOFISKA FAKULTETEN

ROMSKA STUDIER VID LINKÖPINGS UNIVERSITET

Romani chib

Kursen vänder sig till alla som vill förvärva grundläggande kunskaper om och i språket romani chib. Efter genomgången kurs kan man beskriva språket, dess historia, dialekter och nutida användning, relatera ord och uttryck i det romska språket till talarnas kultur samt analysera utvalda texter och sånger på romani chib.

Den formella ansökningstiden har gått ut, men i mån av plats går det fortfarande bra att söka. Ansökan görs via www.studera.nu. För den som saknar allmän behörighet för universitetsstudier, d.v.s. en avslutad utbildning på gymnasienivå, kan man där ange att man ansöker om s.k. undantag för att studera dessa kurser. Därefter sker en individuell prövning utifrån inskickade dokument.

Välkomna till en spännande höst vid Linköpings universitet!

För mer information om kurserna besök vår hemsida www.liu.se/ikk/romani/

Romska identiteter

Kursen ger en orientering om romska identiteter, särskilt med anknytning till Sverige. Områden som tas upp är identitet och etnicitet, minoriteter, rättigheter och skyldigheter, diskriminering samt kulturella uttryck i identitetsskapande processer.

Vårens Grönsakssoppa

Det här behövs till ca: 8 personer.

- 300 gram Äggnudlar
- 5 l Vatten.
- 6 st. Kycklingbuljongtärningar
- 1 st. Blomkålshuvud, bryts i små buketter
- 1 st. Kinakål, grovt skuren
- 8 st. Vårlokar
- 6 st. Tomater, som skållas och skalas
- 2 msk. Soyasås
- 1 tsk. Mald kummin
- 1 tsk. Mald koreander
- Salt och peppar efter smak.

Gör så här:

Lägg nudlarna i kokande vatten. Låt sjuda i 2 minuter tills de delat på sig. Ta upp nudlarna och häll dem i ett durkslag och låt de rinna av.

Skölj och skär grönsakerna, tomaterna skållas i kokande vatten, därefter skalas de och skärs i små tärningar.

Värm 5 liter vatten och lös upp de 6 buljongtärningarna i en stor gryta och lägg i alla grönsakerna. Lägg också i soyan, kumminen och koriandern. Rör försiktigt om så kryddorna inte klumpar sig.

Låt koka upp, sänk värmen och låt soppan sjuda i 5 minuter under lock.

Lägg i nudlarna och låt soppan sjuda i ytterligare 3 minuter, eller tills nudlarna är mjuka.

Smaklig måltid!

Zumí á La primovára

Gadó trubúl 8 ženéngé

- 300 gr Anrékaní pasta (nudlar)
- 5 l. Paí
- 6 st. Khajníaki buljonó
- 1 st. Šax krétco, phagló ciné kotorá
- 1 st. Kineásko šax ande cira maj baré kotorá šindé
- 8 st. Primovárarake purumá
- 6 st. Peredéci, čiráv thai rande telé é morči.
- 2 msk. Sóso anda Soja
- 1 ts. Mardó Kummin
- 1 ts. Mardó Koriander
- Lon thai pipéri

Ker gadeá

Čirav é pasta ande duj minutsi te xordon jekh kavréstar. Šudrár é pasta le paiesá, muk te šučón. Xaláv thai šin le zelenimáta thai šin le ranglé peredéci ande ciné kotorá.

Tačar o paí maí tho andré o buljonó ande jekh barí tigája, šor andré le zelenimáta, é soja, kummin, koriander. Hamisár lokés te na klejólpe o kummin thai o koriander.

Muk te čiról lokés é zumí fedevósa, ande 5 minutsi. Akaná šor andré é pasta thai muk te čirón andé 3 - 4 minutsi

Xan pe satimása !

Ragnhild Holck Taikon

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B

Porto
Betalt

Delegationen för romska frågor söker kommunkontakter!

- Har er kommun någon nämnd som har ansvar för romska frågor?
- Har kommunen kontakt med någon romsk förening?
Eller verksamheter / projekt som rör romer?
- Finns det samråd med företrädare för romerna när det tas beslut som rör gruppen?
- Vad görs för att förbättra romernas situation i kommunen?

Vi söker kontakt med romer / romska föreningar och tjänstemän som arbetar med minoritetsfrågor eller inom skola, socialtjänst, kultur eller speciella projekt.

Vi är intresserade av allt!

Både goda exempel och sådant som kan utvecklas och förbättras.

Delegationen vill stimulera till ett aktivt kommunalt arbete som på sikt kan leda till regionalt nätverksbyggande kommuner emellan.

Kontakt; Tiina Kiveliö 08 – 4052438 eller
tiina.kiveliö@integrations.ministry.se
www.romadelegationen.se

